

Zatčení a odsouzení Pravomila Raichla v SSSR

JAN DVOŘÁK

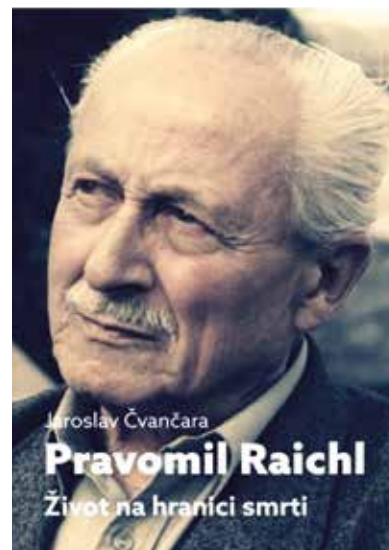
Koncem roku 2017 vyšla publikace Jaroslava Čvančary podrobně popisující neobyčejný životní příběh Pravomila Raichla, účastníka odboje proti nacistickému i komunistickému totalitnímu režimu. Teprve několik měsíců po jejím vydání se podařilo v ukrajinských archivech dohledat vyšetřovací spis NKVD vedený na něj a na jeho dva druhy, Petera Pisa a Andreje Lisého, s nimiž se v srpnu 1940 rozhodl uprchnout na sovětské území. Spis obsahuje některé zajímavé informace, které blíže osvětlují doposud méně zmapovanou, ale bezesporu důležitou kapitolu Raichlova pohnutého života. Dokumenty z provenience sovětských bezpečnostních orgánů zároveň umožňují zpřesnit, případně zkorigovat některé údaje, které Raichl později uváděl ve svých vzpomínkách.

Stejně jako mnozí další krajané se i Pravomil Raichl po nacistické okupaci zbytku českých zemí v březnu 1939 rozhodl odejít za hranice se záměrem zapojit se do protinacistického odboje. Původním cílem jeho cesty, kterou započal v květnu 1940, se měla stát Jugoslávie. Již na Slovensku i v Maďarsku byl opětovně zatčen a následně propuštěn, a proto byl nucen svůj původní plán odejít na Balkán přehodnotit. Nejen jemu se tehdy jevila jako jedno z mála schůdných řešení varianta odchodu na severovýchod – tedy na území východního Polska kontrolovaného Sověty. Tehdejší restriktivní přístup Sovětů k uprchlíkům, kteří v prvních válečných letech hledali v Sovětském svazu útočiště před politickou a rasovou perzekucí či lepší životní podmínky, byl však v naprostém kontrastu s jejich očekáváními. Sověti si rozhodně nepřáli, aby uprchlický problém narušil integraci anektovaných oblastí do SSSR, čemuž odpovídala i represivní opatření v nově okupo-

vaných oblastech, zejména zostřené režim na hranicích. Naprostá většina běženců byla proto zatčena krátce po přechodu hranice pohraničními oddíly NKVD, následně obviněna z ilegálního přechodu hranice, špionáže i dalších vykonstruovaných činů a odsouzena k několikaletým trestům v táborech Gulagu.

Stejný osud potkal i Pravomila Raichla a jeho dva druhy, když se v polovině srpna 1940 společně pokusili o ilegální přechod tehdejší německo-sovětské hranice. Na jihu obsazeného Polska ji tvořila od září 1939 řeka San. V letech 1940–1941 tu Sověti zbudovali v rámci výstavby hraničního opevnění – tzv. Molotovovy linie – řadu bunkrů. Některé z nich stály i v polském Lesku (ukrajinsky Lisko), kde Raichlova skupina padla do rukou sovětských pohraničnicků.

Přístup vyšetřujících orgánů k zadržným a nakonec i jejich trestní postih sice nijak nevybočovaly z tehdy běžné praxe zacházení sovětské represivní mašinerie s ilegálními



běženci, ovšem tak jako v jiných případech výrazně ovlivnily jejich další osudy. Pravomil Raichl strávil řadu měsíců v několika sovětských věznicích, od konce listopadu 1940 si pak trest odpykával v jednom z pracovních táborů v Ivděllagu¹ na

1 Zkratka z ruského Ivdělskij ispravitělnno-trudovoj lager, česky Ivdělský nápravně pracovní tábor, jehož správa sídlila téměř 500 km

Pravomil Raichl se svými společníky na útěku Peterem Pisem a Andrejem Lisým krátce po zatčení

Foto: Státní archiv Lvovské oblasti (DALO)

severním Uralu ve Sverdlovské oblasti. A právě mnohé nepřijemné, až drastické zkušenosti se sovětským vězeňským systémem se bezesporu výrazně odrazilo v jeho dalších celoživotních postojích a názorech.

Zveřejněné dokumenty pocházejí z vyšetřovacího spisu NKVD č. 11105, který se dochoval ve Státním archivu Lvovské oblasti se sídlem ve Lvově. Originální spis čítá celkem 58 stran a svou strukturou v podstatě odpovídá většině spisů vedených NKVD na uprchlíky, kteří byli v letech 1939–1941 zadrženi při ilegálním přechodu sovětské hranice. Spis pokrývá období od zatčení Pravomila Raichla a jeho souputníků v polovině srpna 1940, věznění v Lesku a v Samboru² až po odsouzení Zvláštní poradou Správy Lidového komisariátu vnitra (UNKVD) Drohobyčské oblasti začátkem listopadu 1940. Jeho součástí jsou i materiály vztahující se k rehabilitaci všech tří odsouzených ze začátku listopadu 1968.

Zde jsou uveřejněny vybrané dokumenty, které se bezprostředně vztahují k perzekuci Pravomila Raichla – protokol o zadržení, protokol z druhého (a nejdelšího) z celkem tří Raichlových výslechů, které se uskutečnily 16., 24. srpna a 9. září 1940, rozhodnutí o podání obžaloby a výpis z rozsudku Zvláštní porady UNKVD, kterým byl P. Raichl odsouzen ke třem rokům nápravně pracovních táborů.

severně od Sverdlovsk (dnes Jekatěrinburg) ve vesnici Nikito-Ivdělskoje (později Ivděl, od roku 1943 město).

- 2 Sambor (ukrajinsky Sambir) – město na jihu Polska, spadající do sovětské okupační zóny. Dnes se nachází na západně Ukrajině.



ХРАНИТЬ ВЕЧНО.

У С С С Р

НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Кривобочное Окружное Управление
Следственная Коллегия Отдел

УЧТЕНО в 1962 году

ДЕЛО № 36292

По обвинению *1. Райко Правовил Якович*
2. Тимо Тетр Увакович
3. Лисий Андрей Миколоевич

Начато " _____ 194 г. В _____ томах
Окончено " _____ 194 г. Том № _____

После судебного рассмотрения и вступления приговора в силу, настоящее дело подлнит немедленному возвращению в 1-й Специальный отдел НКВД УССР (гор. Киев). К делу должна быть приобщена копия приговора.

Основание: приказ НКВД, Прокуратуры и НКВД УССР от 03.03.1953 г. № 0026-1953 г. с приказом МВД УССР № 0026-1953 г.

Передача находящихся в производстве следственных дел, а также вхитых из архива дел в другие отделы или органы НКВД, хотя бы и временно, производится исключительно через 1-й Специальный отдел НКВД.

Передача следственного дела оформляется постановлением, утвержденным начальником соответствующего управления НКВД, или его заместителем.

АРХ № „СО“ -- 4458
889004
Арх. № 889004
Сдано в архив _____ 194 г.

~~2786~~
27719

17-11105

Titulní strana vyšetřovacího spisu vedeného na Pravomila Raichla

Foto: DALO

DOKUMENT č. 1

Manasterzec, 16. srpna 1940 – Protokol o zadržení Pravomila Raichla příslušníky NKVD po přechodu sovětské hranice

Vyhotoven 16. srpna 1940 na pohraniční základně v obci Manasterzec³

Liskovského pohraničního oddílu NKVD Západního okruhu

1. Příjmení, jméno a jméno po otci..... Raichl Pravomil Janovič
 2. Rok, měsíc a místo narození..... 1921, 31. ledna
 3. Národnost a občanství česká, občanství české
 4. Adresa trvalého bydliště..... obec Beřovice (Čechy)
 5. Vzdělání neúplné středoškolské
 6. Zaměstnání a obor..... student
 7. Poslední místo zaměstnání, funkce či druh práce Písek (Jižní Čechy), student
 8. Sociální původ z rodiny úředníka
 9. Materiální poměry..... nic nevlastní
 10. Rodinný stav svobodný
 11. Poměr k vojenské službě..... branc
 12. Záznam v rejstříku trestů (zda byl souzen a vyšetřován, kde, kdy, za co)
..... ne
 13. Členství ve straně nestraník
 14. Čas a místo zadržení (hodina, minuta, den, měsíc, rok, místo zadržení, na území kterého vesnického výboru, okresu, v jaké vzdálenosti od hranic došlo k zadržení)... ve 2:00 dne 16. 8. 1940, Leskovský okres, 200 m od hranic
 15. Čas a místo přechodu hranic..... ve 2:00, obec Wola Postolowa⁴, kvadranty 82-94, mapa 1:100.000
 16. Jak a za jakých okolností byl zadržen..... zadržen při přechodu státních hranic z Německa do SSSR
 17. Důvod nelegálního přechodu hranic..... obával se, že bude potrestán od německých úřadů kvůli pušce, kterou měl u sebe⁵
 18. Kdo a proč mu pomáhal při přechodu hranic slovenské hranice: místní obyvatel obce Výrava⁶ Ivan Kočura⁷ a sovětsko-německá: Antoška Balik⁸, obyvatel obce Wielopole⁹ (Německo). První převáděl za peníze, druhý za holínky.
 19. S kým přešel hranice..... Piso Peter Ivanovič¹⁰, Lisyj Andrej¹¹
 20. Způsoby přechodu hranice (použití lsti, kladení odporu, pokusy skrýt se před pohraniční stráží)
..... skrývat se nepokoušel, žádné lsti nepoužil
 21. Co bylo objeveno u zadrženého při osobní prohlídce fotky, 5 slovenských korun, 5 zlatých, korespondence
 22. Kdo ho zadržel (příjmení, jména, jména po otci)..... Momat Gavril Nikolajevič, Kurenkov Pavel Nikolajevič, Šarapov Michail Panfil
 23. Zvláštní prohlášení zadrženého ne
 24. Doklady totožnosti ne
- Podpis zadrženého Pravomil Raichl
 Podpis osoby, která vyhotovila protokol [nečitelný podpis]
 Podpis překladatele [chybí]

3 Monasterzec (ukrajinsky Manasterzec) – obec na východním břehu řeky San, severovýchodně od města Lesko.

4 Wola Postolowa – obec na východním břehu řeky San u města Lesko. Dnes součást Leska.

5 Blíže viz ČVANČARA, Jaroslav: *Pravomil Raichl. Život na hranici smrti*. Toužimský a Moravec – ÚSTR, Praha 2017, s. 20–21.

6 Výrava – obec na severovýchodě Slovenska v okrese Medzilaborce.

7 Ve spise uváděn též jako Kačur či Kačor.

8 Ve spise uváděn též jako Antoš či Anton Balyk.

9 Wielopole – obec na západním břehu řeky San, severozápadně od Leska. Dnes součást města Zagórz.

10 Peter Piso, nar. 30. 6. 1922 v Medzilaborcích, národností Rusín. Pocházel z dělnické rodiny, po ukončení základní školní docházky se učil jako prodavač v obchodě s potravinami Hermanna Halperta v Medzilaborcích. Politicky se údajně nijak neangažoval, v jedné ze svých výpovědí před sovětskými vyšetřujícími orgány ovšem uvedl: *Nepatřil jsem k žádné politické straně. Ale předseda komunistické*

Z P R Á V A (zadrženému se neoznamuje)

Výsledek prohlídky okolí místa zadržení (uvést, kdo provedl prohlídku, pokud byl u prohlídky pes, uvést jeho jméno)
Při prohlídce místa nebylo nic nalezeno.

Závěr velitele základny, vedoucího stráže o zadrženém (určuje se na základě všech okolností zadržení, výsledku zadrženého a zatýkajících a chování zadrženého při zatýkání)
Myslím, že se ze strachu z pronásledování německými úřady rozhodl požádat v SSSR o azyl.

PODPISY: [nečitelný podpis]

DOKUMENT č. 2

Lísko, 20. srpna 1940 – Rozhodnutí vyšetřovatele pohraničního oddílu Krasilnikova o uvalení vazby na Pravomila Raichla

„SCHVALUJI“
ODDÍL-MAJOR
RASNOŠČEK

20. srpna 1940

ROZHODNUTÍ

MĚSTO LISKO, 20. srpna 1940

pracovník 93. POHRANIČNÍHO ODDÍLU NKVD, podporučík KRASILNIKOV, se tohoto dne seznámil s vyšetřovacími materiály týkajícími se obvinění:

Raichla Pravomila Janoviče, narozeného roku 1921, národnost česká, občanství české, vzdělání 9 tříd, svobodný, nestraník.

Pisa Petra Ivanoviče, narozeného roku 1922, národnost ruská, občanství slovenské, vzdělání 9 tříd, nestraník, svobodný, město Medzilaborce.

Lisého Andreje Nikolajeviče, narozeného roku 1922, národnost ruská, občanství slovenské, vzdělání 9 tříd, nestraník, svobodný, město Medzilaborce.

A SHLEDAL:

Dne 16. srpna 1940 ve 2:00 hodin v okolí obce WOLA POSTOLOVA byli pohraniční strážníci zadrženy osoby, které nelegálně přešly státní hranice z území Německa na území SSSR: P. J. RAICHL, P. I. PISO, A. N. LISIJ, což je trestný čin dle čl. 80 trestního zákoníku USSR.

Na základě výše uvedeného a v souladu s čl. 156 trestního procesního řádu USSR

ROZHODL:

Obviněné v souladu s čl. 80 trestního zákoníku USSR: P. J. RAICHLA, P. I. PISA, A. N. LISÉHO předat za účelem dalšího vyšetřování společně s vyšetřovacím spisem do 1. zvláštního oddělení UGB NKVD v DROHOBYČI a držet je ve vazbě v Samborské věznici.

Kopii tohoto rozhodnutí odeslat prokurátorovi města LISKO.

Vyšetřovatel: pracovník 93. P. O. [podpis] /KRASILNIKOV/

Souhlasím: velitel 5. oddělení [nečitelný podpis]

Schvaluji: Velitel útvaru

strany Cuner Vasilij mě za dob Československa pověřil, abych šířil revoluční letáky, a v dubnu 1940 mně dali za úkol, abych na chrámu v Medzilaborcích pověsil sovětskou vlajku, což jsem taky udělal. DALO, f. R. 3258, sp. zn. 11105, výslech Petera Pisa z 9. 9. 1940. Z databáze Vojenského ústředního archivu vyplývá, že po propuštění z Gulagu vstoupil do Československé vojenské jednotky v SSSR, sloužil v hodnos-

DOKUMENT č. 3

Lisko, 24. srpna 1940 – Záznam výsledku Pravomila Raichla

Formulář č. 24

USSR

LIDOVÝ KOMISARIÁT VNITRA

VELITELSTVÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

PROTOKOL O VÝSLECHU

K VĚCI č. _____

Dne 24. srpna 1940. Já, pracovník 93. PO NKVD, Mělník, jsem vyslechl jako obviněného (hodnost, název organizace, příjmení)

1. Příjmení.....Raichl
2. Jméno a jméno po otciPravomil Janovič
3. Datum narození.....1921
4. Místo narozeníobec Skůry, okres Slaný (Čechy)
5. Bydlištěobec Beřovice, okres Slaný (Čechy)
6. Národnost a občanstvíčeská (české)
7. Pasnemá
(kdy a jakým orgánem byl vydán, číslo, kategorie a místo registrace)
8. Zaměstnánístudent
(místo služby a hodnost)
9. Sociální původúředník konstruktér na železnici
(zaměstnání rodičů a jejich majetkové poměry)
10. Sociální původ (zaměstnání a majetkové poměry)
před revolucí—
po revoluci..... student
11. Rodina..... otec Raichl Jan Josefovič, 39 let, žije v Československu [?],
(blízcí příbuzní, jejich jména, příjmení, matka Raichlová Božena Josefovna, 39 let, žije v obci Beřovice (Čechy), sestra Božena Janovna, 17 let, v obci Beřovice (Čechy)
adresy a zaměstnání)

Raichl Pravomil [podpis]

12. Vzdělání (základní, speciální).....9 tříd, 2 roky lesnická [škola]
13. Členství v politické straně (v minulosti a v současnosti).....nestraník
14. Zda byl pronásledován, odsouzen, zatčen a další (kdy, jakými orgány a za co)
před revolucínesouzen
po revolucinesouzen
15. Jaká má vyznamenání (řády, listiny, zbraně aj.) za sovětské vlády.....nemá
16. Kategorie vojenské evidence záloh a kde je evidovánbranec československé armády
17. Služba v Rudé armádě (rudé gardě, partyzánských oddílech, [...] a jako kdo)ne
18. Služba v bílé a jiné kontrarevoluční armádě (kdy, jako kdo).....ne
19. Účast v ozbrojených skupinách, kontrarevolučních organizacích a povstáních.....ne
20. Údaje o společenské a politické činnostine

Raichl Pravomil [podpis]

POZNÁMKA: Každá strana protokolu musí být podepsána vyslychaným a poslední také vyslychajícím.

Výpověď obviněného (svědka)Raichl Pravomil

dne 24. srpna 1940

Otázka: Kdy jste opustil domov a kde jste byl do doby přechodu státních hranic?

Odpověď: Domov, tedy obec Beřovice, jsem opustil 9. května [1940]. Směřoval jsem na slovenské území, abych pokračoval do Maďarska, kde jsem chtěl vstoupit do české legie¹², která byla ve Francii proti Němcům. Na maďarském území jsem byl zatčen, zbit a předán na Slovensko. Následně mě Slováci chtěli předat do Čech, jeden voják mě dovedl na hranice (česko-slovenské) a nařídil mi, abych je přešel. Jenomže já jsem ušel jen kousek, a pak jsem se vrátil zpět na Slovensko. Tam jsem strávil 35 dní u jednoho rolníka v Moravské Lieskové jménem Juraj Skúpy, neboť jsem byl pořádně zbitý a u něj jsem se léčil, žil jsem tajně na půdě. Když se mi trochu vrátily síly, rozhodl jsem se odejít na území SSSR, a proto jsem napsal domů matce, aby poslala peníze na jméno jednoho Čecha Kubáně, a ten mně peníze, co máma poslala, předal – 450 československých korun. Pak jsem vlakem odjel do Nového Mesta nad Váhom a chtěl jsem pokračovat do SSSR, ale na stanici Snina jsem byl zadržen slovenskými pohraničníky. Poslali mě do Humenného (Slovensko), kde jsem 10 dní seděl ve vězení. Během té doby napsali do Bratislavy, co se mnou mají dělat, a následně mě pustili. Dalších 11 dní jsem byl pod kontrolou, takže jsem se musel dvakrát denně chodit hlásit k četníkům.

Otázka: Jak jste se dostal z Humenného do Medzilaborců?

Odpověď: Když jsem byl v Humenném ve vězení, u věznic hráli volejbal lidé, co byli na svobodě. Já jsem je z té věznic viděl a začal jsem s nimi mluvit česky. Byl tam jeden Čech, který pochopil, že jsem Čech, a řekl svému otci, že nějaký Čech sedí ve vězení, a následující den mně přinesl jídlo.

Raichl Pravomil [podpis]

Ten Čech se jmenoval Holub Václav. Pak mě pustili, chodil jsem přespávat na policejní strážnici. Tehdy jsem mluvil s dalším Čechem, Antonínem Holomkem, o tom, aby mě převedl do SSSR. Antonín Holomek pracuje doma, má dílnu, dělá chomouty, gauče. U něj se učil Lisý Vasilij¹³, s nímž jsem odjel z Humenného do Medzilaborců a s jeho bratrem¹⁴ a ještě s jedním¹⁵ jsme přešli státní hranice na území SSSR.

Otázka: Kdo vám při přechodu hranic pomáhal?

Odpověď: Při přechodu hranic mi pomáhal zpočátku při přípravě Holub, který poprosil Holomka, aby mě tam převedl, a Holomek se zeptal Lisého Vasilije, zda nezná člověka, který by mě tam převedl. Lisý souhlasil a řekl, že mě může dostat do obce Výrava, má tam známého Kočura, který mě může převést. Takže jsme s Lisým odjeli do Medzilaborců, on šel za Kočurem a zeptal se ho, zda nás může převést přes slovensko-německé hranice za 320 korun a oblek, a ti dva¹⁶ dali peníze¹⁷, nevím kolik, z Výravy do obce na území Německa [...] (dal nám adresu v obci Wielopole). Jeli jsme vlakem do Tarnawy¹⁸, ve Wielopoli jsme podle uведенé adresy našli Antoše Balika¹⁹, který nás převedl na území SSSR tak, že nás dovedl k řece San, vysvětlil nám, na kterých místech lze přejít, a řekl, že až bude tma, můžeme ji přejít, a sám odešel domů. My jsme počkali 5–6 hodin a pak jsme se po čtyřech doplazili k řece San a přešli jsme z Německa na území SSSR.²⁰

Protokol je zaznamenán dle mých slov, byl mi přečten a na důkaz toho se podepisuji:

Raichl Pravomil [podpis]

Vyhotovil: [nečitelný podpis]

ti vojína u 1. čs. samostatného stíhacího leteckého pluku, který byl v září 1944 vyslán na pomoc SNP. Zahynul v listopadu 1944 na blíže nespecifikovaném místě v Nízkých Tatrách, viz Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. světové války – <http://www.vuapraha.cz/soldier/11841379> (citováno k 23. 7. 2018).

11 Andrej Lisý, nar. 8. 12. 1922 v Medzilaborcích, národností Rusín. Pocházel z početné rolnické rodiny, i on se po ukončení základní školní docházky učil jako prodavač v Halpertově obchodě s potravinami v Medzilaborcích. Z databáze Vojenského ústředního archivu vyplývá, že po propuštění z Gulagu vstoupil do Československé vojenské jednotky v SSSR, dosáhl hodnosti rotmistra u 1. pěšího praporu a zahynul 31. 12. 1943 v bojích u Bílé Cerekve. Viz Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. světové války – <http://www.vuapraha.cz/soldier/11835689> (citováno k 23. 7. 2018).

12 Myšlena 1. čs. divize ve Francii, která vznikla 15. ledna 1940 v městě Agde. Příslušníky divize se stali uprchlíci z protektorátu, interbrigadisté dosud zadržovaní ve Francii v internaci, čs. dobrovolníci žijící v zahraničí a krajané žijící ve Francii.

13 Vasilij Lisý (též Lysý) – bratr Andreje, přechodu se nakonec nezúčastnil.

14 Míňen Andrej Lisý.

15 Míňen Peter Piso.

16 Piso a Lisý.

DOKUMENT č. 4

Drohobyč, 2. listopadu 1940 – Rozhodnutí Zvláštní porady UNKVD o uvěznění Pravomila Raichla

Výpis z protokolu č. 146 Zvláštní porady při Lidovém komisariátu vnitra SSSR z 2. listopadu 1940	
VYSLECHLI	ROZHODLI
125. Spis. č. 36292/UNKVD Drohobyčské oblasti týkající se obvinění RAICHLA, Pravomila Janoviče, nar. 1921 v obci Skury, čech, český občan ²¹ , z dělnické rodiny, bezpartijní.	RAICHLA Pravomila Janoviče, za nelegální překročení státních hranic uvěznit do nápravně pracovního tábora na dobu TRÍ let, počínaje 16. srpnem 1940. <i>USSR 26./XI. 1940 Č. 9/13/04568 Ivdëllag</i>
Razítko NKVD SSSR	
Velitel sekretariátu Zvláštní porady při Národním komisariátu vnitra SSSR <i>[nečitelný podpis]</i>	

- 17 Peter Piso při jednom z výslechů uvedl: [...] *já zaplatil 40 korun, všichni tři jsme mu zaplatili celkem 420 korun. DALO, f. R. 3258, sp. zn. 11105, výslech Petera Pisa ze 16. 8. 1940.*
- 18 Tarnawa Dolna - obec na jihovýchodě dnešního Polska.
- 19 Peter Piso i Andrej Lisý shodně uvedli, že Balikovi za převod *dali holinky a 2 zloté. DALO, f. R. 3258, sp. zn. 11105, výslech Petera Pisa a Andreje Lisého ze 16. 8. 1940.*
- 20 Peter Piso popsal v jednom z výslechů trasu útěku následovně: *Naše trasa: Laborce se nacházejí od německých hranic 16 km, takže jsme přešli hranice, a dále jsme šli Německem, byli jsme ve vesnici Zubeňsko, st. Komańcza, a v obci Tarnawa, Wielopole, odkud jsme přešli německo-sovětské hranice. DALO, f. R. 3258, sp. zn. 11105, výslech Petera Pisa ze 16. 8. 1940* V jiném výslechu k tomu dodal: *Když jsme byli na cestě, než jsme byli zadrženi, tak: první noc jsme přespali na Slovensku v obci Výrava u Ivana Kočura, který nás převáděl. Druhou noc v obci Zubeňsko, třetí v obci Lubne a čtvrtou noc jsme přešli hranice. V další odpovědi upřesnil trasu: Německo-slovenské hranice jsme přešli v noci - k ránu a za svítání jsme se dostali do obce Zubeňsko. Ivan Kočur šel vepředu a my za ním. Sovětsko-německé hranice jsme přecházeli v noci - k večeru jsme se přiblížili k hraniční linii, kde jsme seděli asi 3 hodiny, a pak jsme se po čtyřech plazili asi 150-250 metrů k řece San a následně jsme přešli řeku San. Na otázku, proč si vybrali zrovna tuto trasu, dodal: Ivan Kočur nám řekl, že nejlepší je přecházet tady, neboť v tomto směru už převedl na území SSSR jednoho Čecha s manželkou a řadu jiných lidí ze Slovenska... Tamtéž, výslech Petera Pisa z 24. 8. 1940.*
- 21 České občanství samozřejmě nikdy neexistovalo, až do roku 1939 bylo pouze československé občanství. Pravomil Raichl byl v době svého zatčení občanem Protektorátu Čechy a Morava. Zde je třeba doplnit, že otázka posuzování občanství sovětskými úřady u emigrantů a uprchlíků z bývalého Československa během 2. světové války je značně problematická. Českoslovenští uprchlíci mohli být považováni za československé, stejně tak ale i za polské a maďarské občany, občany Protektorátu, či dokonce za občany Německé říše. V kolonce občanství zatčeného není výjimkou ani údaj „bez občanství“. Tento nejednotný přístup Sovětů při posuzování občanství měl své důvody. Zásadní byl ten, že státní příslušnost nebyla již od konce 30. let pro sovětské úřady směrodatná. V jejich postojích se pravděpodobně odrážel fakt, že kvůli agresivní politice nacistického Německa, ale i samotného Sovětského svazu docházelo na přelomu 30. a 40. let častěji než jindy k rozpadu starých a vzniku nových státních celků. Do nepřesného posuzování státní příslušnosti se však často promítala i základní geografická neznalost samotných vyšetřovatelů.

Pravomil Raichl (31. 1. 1921 Skůry u Slaného – 25. 2. 2002 Plzeň)

- student lesnické školy v Písku a Banské Štiavnici
- v květnu 1940 uprchl z Protektorátu Čechy a Morava
- v srpnu 1940 byl při pokusu přejít do SSSR zatčen a odsouzen za ilegální přechod hranice na 3 roky pobytu v nápravně pracovních táborech
- 21. ledna 1942 byl propuštěn z Ivděllagu
- 3. února 1942 byl odveden u Československé vojenské jednotky v Buzuluk
- v červnu 1942 byl přidělen k 1. rotě npor. Otakara Jaroše
- v červenci 1942 absolvoval 1. záložní důstojnickou školu a v březnu 1943 byl ustanoven velitelem 2. čety poddůstojnické školy
- během bojů na východní frontě byl několikrát raněn
- byl vyznamenán mj. třemi Čs. válečnými kříži 1939 a medailí Za chrabrost
- v létě 1945 byl přidělen k 5. pěšímu pluku v Bílině, na konci téhož roku byl z armády propuštěn
- počátkem září 1946 přešel ilegálně do americké okupační zóny Německa, kde navázal kontakt s americkými zpravodajskými orgány
- po návratu do ČSR byl v lednu 1947 zadržen a uvězněn, na základě intervence ministerstva spravedlnosti byl však prozatímně propuštěn
- v listopadu 1947 byl znovu zatčen a souzen v prvním z vykonstruovaných monstrprocesů, v tzv. Mostecké špionážní aféře; trest smrti mu prezident Edvard Beneš změnil na doživotí
- v lednu 1952 uprchl spolu s dalšími vězni z leopoldovské věznice, sám se dostal do západního sektoru Berlína
- působil v hodnosti poručíka u Československé strážní roty americké armády v Německu
- v roce 1954 byl z bezpečnostních důvodů přemístěn do USA, později se usadil ve státě Oregon
- v 70. letech absolvoval obor vojenské historie a politologie na univerzitě v Portlandu
- v roce 2000 ho prezident Václav Havel vyznamenal řádem Bílého lva V. třídy



Repro: J. Čvančara: Pravomil Raichl

ан-4) **Выписка из протокола № 146** 50
Особого Совещания при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР
от „ 2 “ **ноября** 1940 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
125. Дело № 36292/УНКВД Дрогобычской области, по обвинению РАЙХЛ Правомил Яновича, 1921 г.р., ур. с. - Скурнх, чех, бив. чешско-подданный, из служащих, беспартийный.	РАЙХЛ Правомил Яновича, за нелегальный переход госграницы - заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на ТРИ года, считая срок с 16 августа 1940 года.
	УССР 226/21 ч. 9/13-104568 С. Богданович
	Нач. Секретариата Особого Совещания при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР

Výpis z rozsudku, kterým byl Pravomil Raichl 2. listopadu 1940 odsouzen na tři roky nápravně pracovních táborů

Foto: DALO